

Na mrtvé planetě žádná pracovní místa nebudou

Spravedlivá transformace: Jak zachránit klima a přitom posílit postavení pracujících?

Svět se mění a s ním i pozice pracujících a odborových svazů. Jakým způsobem budeme reagovat na výzvy budoucnosti, zásadně ovlivní, v jakém světě budeme již brzy žít a jaké podmínky k životu zanecháme svým dětem. Po rekordně horkém létě loňského roku je stále více lidem jasné, že jednou z hlavních výzev nejbližších let bude zvládnutí změn klimatu, k nimž vede oteplování naší planety skleníkovým efektem emisí oxidu uhličitého (CO₂), nahromaděných v atmosféře spalováním fosilních paliv, jako jsou uhlí, ropa a plyn. Nejde již o problém, který by musela řešit až naše vnoučata.

Svět se od průmyslové revoluce oteplil v průměru již o víc než jeden stupeň Celsia. Nadměrná energie, která se v atmosféře kvůli emisím dnes hromadí tempem čtyř hirošimských jaderných výbuchů za sekundu, způsobuje vážné poruchy meteorologických cyklů a vede k extrémnímu počasí, které dnes po celém světě ohrožuje životy lidí stejně jako životodárné ekosystémy, na nichž všichni závisíme. Oteplování představuje podle klimatologů, sdružených pod záštitou OSN v Mezivládním panelu pro změny klimatu (IPCC), stále závažnější ohrožení sociální rovnosti, životních standardů i společenské stability. Zhoršuje chudobu, pomáhá rozněcovat válečné konflikty a stává se tak také významným zdrojem nedobrovolné migrace. Nejhorší jím přitom trpí ti, kteří nejméně přispěli k jeho zavinění. Naopak ti nejbohatší mají často nejlepší podmínky, aby se s následky vyrovnali.

Drastické sucho v ČR

Týká se to také České republiky, kde v posledních letech zažíváme drastické sucho. Rostou kvůli němu i ceny základních potravin. V loňském roce napáchalo v zemědělství a lesnictví škody za více než čtyřicet miliard korun. Například úroda brambor klesla o 175 tisíc tun, podle odhadů tak jejich cena stoupne až o třicet procent.

Zdražuje i pečivo, mléčné výrobky či maso. Tak jako v jiných případech i zde jsou dopady změn klimatu nespravedlivé. Nejhorší dopadnou na ty nízkopříjmové skupiny, pro které představují základní životní nezbytnosti největší část rodinného rozpočtu. V zemi, kde každý desátý člověk přežívá v exekuci, milion lidí je pod hranicí příjmové chudoby a ceny nájmu raketově rostou, jsou změny klimatu dalším faktorem, který přispívá ke zvyšování životních nákladů. Zatímco majitelé uhelných a ropných společností vydělávají miliardy na těžbě a spalování uhlí a dalších fosilních paliv, následky změn klimatu nesou obyčejní lidé.

Hrozí nevratné změny

Může být přitom hůř. Pokud by se oteplení přehouplo přes dva stupně Celsia, hrozí podle vědců během tohoto století nevratné změny a můžeme se dostat do situace neslučitelné s udržetím funkční civilizace. Jednoznačně pod touto hranicí – a nejlépe už pod jedním a půl stupněm Celsia – chce proto udržet oteplení mezinárodní klimatická dohoda, ujednaná na sklonku roku 2015 v Paříži. Jak by se to mohlo podařit? Pro jeden a půl stupně Celsia je podle poslední zprávy IPCC zapotřebí snížit emise CO₂ během následujících dvanácti let o 45 % a do poloviny století na nulu. Jinak řečeno, v roce

Josef Patočka je novinářem Deníku Referendum, kam píše o změnách klimatu, energetice a sociálních souvislostech ekologické politiky.

Radek Kubala vede protiuhelnou kampaň Greenpeace na Slovensku. Společně se podílejí na činnosti hnutí Limity jsme my, které usiluje o bezodkladné ukončení těžby a spalování uhlí a spravedlivý přechod na obnovitelné zdroje.

2050 musí být všechno, co děláme, od dopravy až po průmysl bez fosilních paliv, která bude třeba nahradit bezemisními zdroji, jako je energie slunce, větru a vody. Ty už v mnoha evropských zemích poskytují významný podíl elektřiny – například v Německu třetinu stejně jako uhlí. Zvládnou ale všechno? Odborníci se shodují, že je to proveditelné. Studie expertů na energetiku ze Stanfordovy univerzity kalkuluje, že přechod na 100% obnovitelné zdroje lze uskutečnit se současnými technologiemi právě do poloviny století. Podobné propočty existují i pro Českou republiku. Taková „průmyslová revoluce“ představuje výzvu i příležitost – obnovitelné zdroje skýtají mimo jiné velký potenciál pracovních míst. Jaký postoj k ní zaujmou odbory, bude pro její úspěch klíčové.

Úspěšný španělský příklad transformace

Každého, komu jen trochu záleží na osudech pracujících lidí a jejich rodin, však samozřejmě hned napadne otázka: Co bude s těmi, jejichž životy dnes závisí právě na všech různých typech průmyslových aktivit, které bude nutné zastavit a nahradit jinými? Co bude se zaměstnanci dolů, elektráren, rafinerií a podobných zařízení? Je fér, aby právě oni trpěli ztrátou dobře placeného a stálého zaměstnání – při-

tom ve jménu řešení krize, kterou svými rozhodnutími pomohli způsobit spíše jejich zaměstnavatelé? Kupříkladu v České republice se těžbou hnědého a černého uhlí zabývá několik tisíc horníků a jde o stabilní pracovní místa v dlouhodobě znevýhodněných regionech s vysokou nezaměstnaností. Odpovědí na tuto otázku je koncepce spravedlivé transformace, kterou v posledním desetiletí přijala za svou nejen velká část ekologického hnutí, ale i mnohé odborové organizace včetně Mezinárodní konfederace odborových svazů (ITUC). Podle té je cílem takové politiky „zabezpečit v rámci přechodu na nízkouhlíkovou ekonomiku budoucnost a živobytí pracujících a jejich komunit“ prostřednictvím sociálního dialogu. Co si pod tím představít v praxi?

Pozitivní příklad z poslední doby nabízí Španělsko. Nová vláda socialistického premiéra **Pedra Sáncheze**, která v létě loňského roku vystřídala nepopulární lidovce, vytvořila po nástupu k moci zvláštní ministerstvo pro ekologickou transformaci. To se v rámci „národního klimatického plánu“, díky kterému chce do roku 2050 snížit emise o 90 % a vyrábět veškerou elektřinu z obnovitelných zdrojů, rozhodlo předčasně ukončit těžbu uhlí. Horníci se tomu přitom nebrání. Ministryně **Teresa Riberová** si s nimi totiž sedla ke stolu a dohodla se na všeobecně přijatelném plánu, který jim má do budoucna zajistit stabilní a důstojnou práci. Madrid tak do severošpanělských hornických regionů investuje během následujících deseti let 250 miliard eur. Horníci starší osmačtyřiceti let dostanou předčasný důchod, mladší čeká rekvalifikace pro zaměstnání v rozvoji solární energetiky, která je v zemi na rychlém vzestupu. Nikdo si nemá pohoršit. Poslední veřejný důl zavřel k 1. lednu letošního roku a soukromé maji brzy skončit stejně. Generální tajemnice Evropské konfederace odborových svazů (ETUC) **Montserrat Mirová** španělský příklad přivítala jako úspěch a ideální model pro ostatní evropské země. „Není potřeba vybírat si mezi pracovními místy a dobrým životním prostředím. Můžeme mít obojí,“ říká. Takový program si lze snadno představit i v severních Čechách. Financovat by jej mohlo například

Sondy Revue vám ve spolupráci s nadací

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

přinášejí seriál článků zaměřených na témata, o kterých se v ČR nediskutuje a nepíše.

i zásadní zvýšení dnes nesmyslně nízkých poplatků z těžby uhlí. Přestože to patří státu, bere si z něj pouhá 3 %. Podobně jako je v severním Španělsku dostatek slunce, oplývá Ústecko zase větrem. V Krušných horách leží celá třetina užitečného českého potenciálu. Pokud by byl realizován, mohl by do budoucna generovat celou třetinu veškeré české spotřeby energie a vytvořit k tomu až několik desítek tisíc pracovních míst.

Odbory mohou k záchraně klimatu zásadně přispět

Jak se tedy ke klimatické krizi postaví odbory? Odpověď bude pro budoucnost zásadní. Jde přece jen o jedno z největších dobrovolných sdružení v naší společnosti, které má klíčovou úlohu v ochraně práv pracujících a neprivilegovaných. Mohou se samozřejmě v zájmu pracovních míst v těžbě či spalování fosilních paliv snažit změnám bránit, což se skutečně někdy i děje, a mnozí ekologové proto na ně hledí spatra. To je podle nás nesprávné. Nejen proto, že zájmy pracujících nelze přehlížet a přechod na obnovitelné zdroje k nim musí být spravedlivý. Na druhé straně mohou ale také chápat změnu jako příležitost a pracovat pro to, aby se transformace odehrála férovým způsobem, který naopak pracujícím prospěje. Jak podotýká v rozhovoru pro Deník Referendum bývalý ředitel Německé konfederace odborových svazů (DGB) **Michael Sommer**, celá Energiewende, přestavba německé energetiky, by nebyla bez aktivní účasti odborů možná. Odbory mohou k záchraně klimatu naopak zásadně přispět. A nejen obhajobou svých přímých zájmů. Snaha o snižování emisí dnes trpí problémy a neprobíhá zdaleka tak rychle, jak by měla, chceme-li závod s časem vyhrát a klimatickou katastrofu odvrátit. Chybějí potřebné investice a plánování. Příčiny jsou přitom podobné jako u ose-

kávání veřejných služeb, škrtů ve zdravotnictví a vzdělávání či zhoršování postavení pracujících: privatizace a deregulace, přílišné spoléhání na trh, upřednostňování zájmů nejbohatších a velkých firem. Nepřekvapí proto, že jedny z nejzajímavějších iniciativ, které se tento problém snaží řešit, pocházejí právě z prostředí mezinárodního odborového hnutí. Například britské odbory, včetně největšího svazu UNITE, vyšly z toho, že přestavět ekonomiku a snížit emise dá spoustu práce. Společně s ekologickými aktivisty z Kampaně proti změnám klimatu vypracovali plán, jak během dvaceti let vytvořit milion dobře placených pracovních míst ve veřejném sektoru, aby se tato práce odvedla. Příbuzné kampaně jsou dnes populární také ve Francii, Portugalsku či Jihoafrické republice.

Falešné dilema

Podobně uvažují odboroví aktivisté sdružení v mezinárodní iniciativě *Odborové svazy za demokratizaci energetiky*, kteří podporují veřejné vlastnictví a demokratickou kontrolu energetiky jako nástroj k prosazování právě takových řešení klimatické krize, která by posílila postavení pracujících. Silný étos veřejné služby, typický u státních energetických firem s výrazným vlivem odborů na vedení, může být předpokladem progresivní firemní politiky, snažící se o co nejrychlejší nahrazení znečišťujících zdrojů obnovitelnými. Tak jako tak platí, že staré dilema mezi ochranou životního prostředí a pracovními místy se jeví stále více jako falešné. Jak praví heslo odborářů a ekologů společně: Na mrtvé planetě žádná pracovní místa nejsou. Potřebujeme dialog o realistických řešeních, která by byla ekologická a sociálně spravedlivá současně. Po celém světě přibývají příklady toho, jak mohou hrát odbory v jejich hledání přední úlohu. Je nejvyšší čas započít takovou debatu i u nás.